

La novel·la s'estructura en dues parts: la primera, de quaranta-tres capítols, és fonamentalment dialogada, encara que una veu narrativa omniscient guia sempre el lector. Ens relata el camí de Desitjós sobretot a través de les converses entre ell i els nombrosos personatges que va trobant: un pastor; les donzelles de la Casa d'Humilitat, que l'aconsellen sobre com acostar-se a Amor-de-Déu; les males dones, que cal mantenir fora de les cases de virtut; el personatge Desitjar-Déu, que li conta la història del monjo Bé-m-vull, el qual «per no tenir prou discreció, va errar lo camí», etc. Els personatges són tan nombrosos que sovint ens hem de deixar ajudar per un annex de l'edició que ens ofereix un llistat de les figures al·legòriques, ja que no només les persones tenen noms metafòrics (Temor-de-Déu, Nom'hi-done-res, Menyspreu-del-món, Vergonya, Concupiscència-de-la-carn, Confessió-de-si-mateix, Simplicitat, *Reputatio-sui*, etc.), sinó també el gos Bona-Voluntat i alguns objectes (Oli-de-la-miseri-còrdia, la corda Guarda-cor, el bastó Consideració-dels-beneficis-de-nostre-Senyor, la vianda Humil-parlar-del-proïsme, etc.).

La segona part, «de contemplació», conté vint-i-cinc capítols numerats i uns quants escrits finals sense numerar. El primer capítol conté un diàleg entre Desitjós i el Senyor, on aquest destaca la importància de l'oració. En els capítols següents, Desitjar-Déu, que és el porter de la cambra del Senyor, instrueix Desitjós en la conveniència del cant, ajudat per un instrument, el saltiri, les parts, les cordes i les clavilles del qual també són al·legòriques: les quatre cordes inferiors corresponen a l'amor interior; la cinquena, a l'amor al proïsme o amor exterior; i les cinc cordes següents, a la vida contemplativa o amor superior. Aquests darrers capítols contenen poc diàleg: només en algun cas Desitjós demana un aclariment a les explicacions de Desitjar-Déu.

Els textos finals comprenen la fervent oració que Desitjós dedica al Senyor i una nota al lector que genera un altre dels enigmes sobre la composició i l'origen de l'obra: s'hi afirma que el llibre «és estat sumat y abreviat de un altre libre». August Bover en la introducció analitza la nota i polemilitza amb altres estudiosos sobre la credibilitat de l'afirmació.

La present edició de l'*Espill de la vida religiosa* situa a peu de pàgina l'aparat de variants de les dues edicions en català (la de Barcelona, del 1515, i la de València, del 1529). No calen aclariments lingüístics ni interpretacions del sentit dels paràgrafs, perquè aquesta obra, tal com volia l'anònim autor, és perfectament entenedora, fins i tot per al lector actual. Tot i això, l'editor inclou un vocabulari en annex. I també a peu de pàgina trobem alguns apunts o reflexions sobre al·lusions o referències d'un fragment a un text sagrat, o sobre el motiu que ha portat l'editor a triar una determinada lliçió.

La rica bibliografia ens pot donar una idea de les incalculables hores de treball i d'estudi que hi ha darrere d'aquesta edició: hi trobem catàlegs, inventaris i bases de dades de nombroses biblioteques, obres i articles antics i recents sobre el pensament espiritual o sobre temes històrics, literaris i lingüístics. I hi trobem vint-i-un articles del mateix August Bover en què, des de l'any 1981 fins al 2022, fa saber, en publicacions o en col·loquis, els seus avenços en les investigacions sobre el *Desitjós*.

Malgrat la distància ideològica entre el pensament actual i el que es desprèn de l'*Espill de la vida religiosa*, era imprescindible tenir una edició escrupolosa d'aquesta obra tan desconeguda del públic català i que va tenir una difusió tan universal. Segur que aquesta valuosa aportació contribuirà que se la conegui més bé i se la reconegui com cal.

Maria Rosa SERRA MILÀ

CARRERA, Aitor (2023): *Petit atlas lingüístic de la Vall d'Aran*. La Bisbal d'Empordà: Sidillà, p. 494.

«Aquest *Petit Atlas lingüístic de la Vall d'Aran* (d'ara endavant, si s'escau, *PALVA*) és el resultat d'una recerca feta amb dades orals obtingudes sobre el terreny que es va iniciar poc abans del tombant del mil·lenni i que s'ha perllongat durant un quart de segle. [...]» (p. 7). Si tenim en compte l'edat de l'autor, que en l'any d'edició de l'obra no ateny encara la cinquantena, hom podria cercar una analogia

amb la primera frase del *Prefaci* de Joan Coromines al seu *DECat*:¹ a saber, que el *PALVA* és l'obra de més de mitja vida del seu autor, el qual ha anat oferint alguns dels fruits de la seva producció occitano-aranesa al llarg del darrer quart de segle. Vegeu, sense anar gaire lluny, l'article publicat en la revista *Estudis Romànics* (44, 2022, p. 115-140), intítulat «Noms de plantes en occità de la Vall d'Aran. Les designacions de la farigola i el timó de muntanya». La fecunda producció d'Aitor Carrera en relació amb la realitat lingüística de l'Aran i de l'occità queda ben palesa, d'altra banda, en constatar la seixantena de referències bibliogràfiques de l'autor entre les *Bibliografia* de l'obra que és aquí objecte de revisió (p. 406-410), i que es presenta majoritàriament en text a doble columna (a la manera de les grans obres corominiànes).

El conjunt de cinc grans blocs de què consta el llibre, amb els corresponents títols precedits de numeració romana, s'inicia amb una *Presentació* que conté tres apartats, que ens revelen, de bon començament, una articulació d'allò més ben estructurada. Anem per parts, doncs.

1. *Introducció. Contextualització, precedents i objectius* (p. 7-10). Situa l'obra en el marc de la producció del propi autor i d'altres obres, d'entre les quals es destaquen, del domini català, l'*ALDC* i el *PALDC* (del qual el títol de l'obra ressenyada és volgutament paronímic), i de l'espai gascò, l'*Atlas Linguistique de la Gascogne* (*ALG*) de Jean Séguy. També esmenta l'aportació aranesa de Joan Coromines, particularment *El parlar de la Vall d'Aran* (1990). I en termes explícitament negatius (p. 8), els atles d'Antoni Griera, l'*Atlas Lingüístic de la Vall d'Aran* i *Atlas Lingüístic de Catalunya*.

2. *Estructura i continguts* (p. 11-40). Aquesta part detalla, amb modèlica minuciositat, aspectes constitutius de l'obra. Així, la macroestructura: cartografia, nombre de mapes (300); les divuit seccions i capítols, que «es despleguen en bona part en paral·lel a les setze inicials de l'*ALDC* i al *QALDC* [el seu *Questionari*]» (p. 11), l'ordre i els tipus de mapes. També, la *Bibliografia* i els diversos índexs. Aquests, per cert, inclouen termes d'altres varietats lingüístiques, i no només les romàniques² (també les germàniques, el basc, etc.). Són especialment reeixides les especificacions relatives a l'índex d'ètims, que possibiliten la consulta del llibre en clau de diccionari etimològic. Pel que fa a la microestructura, l'autor ressegueix aspectes com els enunciats dels mapes (lema català, atès que és la llengua de redacció; formes occitanes, homòlegs cartogràfics de l'*ALDC* i l'*ALG*, cartografia, llegendes, altres respostes i denominacions zero, comentaris, etc.), en el que s'anuncia ja com una obra deutora del model del *Petit atlas lingüístic del domini català* (*PALDC*) de Joan Veny.

3. *Convencions formals diverses*, desglossades amb un detallisme igualment remarcable: sobre transcripció fonètica, convencions gràfiques i representacions «englobants» (amb aquesta «englobança» o «englobabilitat»³ que l'autor preconitza ja fa temps per a la varietat aranesa respecte del conjunt occità), a més de signes, símbols i abreviatures. El detall en la tipificació es demostra de nou com el producte d'un organigrama molt ben elaborat.

La *Cartografia* (marcada numèricament com a bloc II) integra els 300 mapes de la collita geolingüística. Aquests ocupen la part superior d'altres tantes pàgines, van precedits per enunciats ben eloqüents i per les correspondències numèriques identificatives dels mapes homòlegs de l'*ALDC* i l'*ALG*. Els mapes es caracteritzen per una cartografia austera, però ben entenedora, amb representació cromàtica que lliga amb les respectives llegendes. Cada mapa es completa amb el corresponent "comentari" o síntesi explicativa, en què sovintegen referències i remissions a l'espai occità, així com a grans obres de la romanística: així, el *Romanisches Etymologisches Wörterbuch* (*REW*) de Wilhelm Meyer-Lübke o el *Französisches Etymologisches Wörterbuch* (*FEW*) de Walther von Wartburg. I val a dir que tot plegat recorda vivament les maneres expositives del *PALDC*.

1. «Aquesta és l'obra de tota una vida» (vol. I, p. IX).

2. A propòsit de varietats romàniques, la referència a «l'itàlic», a continuació del «galloitàlic» (p. 17) no respon a la significació lingüística consignada pel *DIEC2* («2 1 m. [FL] [LC] Grup de llengües indoeuropees parlades a la península Itàlica abans de la conquesta per Roma». Més inequívoc hauria estat dir-ne «italoromànic».

3. Formes que cal relacionar amb el verb *englobar* i la definició que li procura el *DIEC2*: «Fer entrar (diverses coses) dins un conjunt, reunir en un sol tot. *L'excursionisme engloba activitats diverses relacionades amb la muntanya*».

Dona una idea de la distribució de tot aquest material cartogràfic i interpretatiu la relació d'epígrafs dels divuit blocs que l'integren, i que ací reproduïm: *Mapes introductoris* (quatre: 1. El domini lingüístic occità. Divisió administrativa i varietats dialectals. 2. Gascunya i el gascó. Espai geogràfic i països. 3. Punts d'enquesta. 4. Punts d'enquesta dels atles anteriors). I la resta de blocs (sense numeració específica per a cada bloc): *El cos humà i el vestit; La casa i les ocupacions domèstiques; Festes religioses, creences. Jocs; Temps cronològic. Meteorologia; Topografia; El camp i els cultius; Indústries relacionades amb l'agricultura; Els vegetals; Vida pastoral; Els animals domèstics; Insectes, ocells. Animals salvatges; Oficis; El riu. La pesca; Vària. Substantius i adjectius; Vària. Verbs, morfologia verbal; Fonètica i morfosintaxi*. D'altra banda, una tria del recensor, que per raons idiosincràtiques ha fixat la mirada en determinats aspectes i mapes, pot resultar orientativa dels continguts d'aquest petit atlas. La tria segueix un ordre numèric correlatiu de mapes (es mantenen les rodones i cursives del epígrafs originals).

Comencem amb el mapa 49. El tronc de Sant Joan. *Har, haro, taro*: presenta interessants fets de fonètica històrica i de fonosintaxi, com ara l'aglutinació (*eth haro*) que dona lloc a la variant *taro*. I seguim amb la resta de la tria: 55. Juliol. *Junhsèga, juriòl**:⁴ en què la variant genuïna *junhsèga* (literalment, 'juny de la sega') recorda els casos de «geminació derivativa» de les designacions de 'juliol' respecte de 'juny' (per dir-ho amb Dámaso Alonso)⁵ pròpies d'altres varietats romàniques, com l'asturià *xunetu* o el sicilià *giunettu*. 63. El fred. *Hered, heired*, amb el peculiar tractament de FR-, que implica anaptixi.⁶ 65. El riu. *Arriu*, amb distribució de variants com *riu* (coincident amb la del català), la que presenta pròtesi de la vocal *a-* davant *r-* (*arriu*) i la resultant de la diftongació (amb inserció d'un so transitori) *rieu*. 70. El prat submergible vora el riu. *Ièrla, ierla*: presenta la repartició areal d'aquests continuadors de *INSŪLA*, amb un tipus lexicosemàntic resultant que testimonia un dels aspectes característics de l'hàbitat de l'Aran.⁷ 112. L'ortiga. *Ortiga, ordiga*, amb aquesta darrera variant amb sonorització del segon component sord del grup -RT- de *ŪRTICA*, que connecta amb la de l'aragonès *xordica*. 117. La rosella (i afins). A part de l'interessant designació *pansauèth* i variants, tenim el tipus *babòl*, que Coromines⁸ havia explicat com a manlleu de l'aragonès i ribagorçà *ababol*, forma que, d'altra banda, és característica de l'orient peninsular de llengua castellana.⁹ 134. La patata. *Trufa, truha*, amb -F conservada en la primera variant, que hauria pujat des de terres gascones contigües per la Garona, i amb l'aspiració de l'element medial (-f- > -h-) propi de la segona variant. 141. El freixe. *Herèisho, herèishe*, amb solució del grup inicial FR- afí a la de l'anterior *hered, heired* (cf. 63.). 151. La nou. *Node, escara, nòu*; amb pervivència de la forma genuïna *nòde* (també amb la solució -d- < NŪCE) i de la geovariant *nòu* de Naut Aran, manllevada al català; a més del germanisme *escara*. 152. El noguer. *Noguèr, escarèr, martoquèr*; variant, la darrera, per a la qual l'autor remet al primer tipus lexical del mapa següent. 153. La nou verda. *Martoth, martòc, martoc, escara verda...* 154. La fulla. *Huelha, fuelha*; dues geovariants en què alterna l'aspiració (i pèrdua), com a solució autòctona (*huelha*) amb el llenguadocianisme arribat per Naut Aran, a través del Coserans, *fuelha*. 159. El bou. *Bueu, bò*; aquests dos successors de *BŌVE(M)* «suposen un doble tractament del que devia ser una antiga seqüència -[ɔw]» (p. 239).

4. L'asterisc postposat indica que es tracta d'un manlleu (vegeu al respecte la p. 49). En aquest cas, un catalanisme (de *juliol*).

5. Dámaso Alonso, «Junio y julio entre Galicia y Asturias», *Revista de Dialectología y Tradiciones Populares*, I, 1944-1945, p. 429-454.

6. *DIEC2* (s. v.): «Producció d'una vocal paràsita dins un grup de consonants».

7. Vegeu al respecte la referència citada al text com a Carrera 2017a: «INSULA > occitan *ièrla*. Un mot comun ena toponímia dera nauta arribèra de Garona», *Onomastica*, 3, p. 11.28. <<https://raco.cat/index.php/Onomastica/article/view/369736/463484>>.

8. Joan Coromines, *El parlar de la Vall d'Aran. Gràmatica, diccionari i estudis lexicals sobre el gascó*. Barcelona: Curial, 1990, p. 308.

9. Vegeu el *DLE*, que remet la primera accepció d'*ababol* (localitzada a l'Espanya oriental) a *amapola*. <<https://dle.rae.es/ababol?m=form>>.

162. El marrà. *Marran, mardan*, amb l'alternança *-rr-/-rd-* pròpia també de l'àmbit hispànic i del gascò veí. 187. La papallona. *Parpalhò, parpalhòt, parpalhòla...*, variants que incrementen amb una *-r-* el llegat fonètic de PAPILIO, -ŌNIS. La puça. *Pude, piuda, puda*; amb una solució de *pieuda* que presenta triftong (recollida al comentari i a la llegenda en transcripció; *ieu*, però, no és normatiu i no podia ser al títol), a més d'un resultat en *-d-* a partir de *-ce-* [PŪLICE(M)]; resultat que retrobem al mapa següent: 196. El llangardaix. *Ludèrt, ludèrn*. 226. Llarg. *Long, lharg**, en què cal observar la repartició entre la forma genuïna *long* i el catalanisme *llarg* (< *llarg*) de Naut Aran. 227. Curt. *Curt, cuert*; amb el resultat anòmal [y] a partir de CŪRTUS, comparable als resultats també anòmals de ū «en galaicoportuguès, en rètic [millor «retoromànic»¹⁰], en varietats itàliques [millor «italoromàniques»¹¹] o en català» (p. 320); i també amb la solució diftongada *cuert*. 230. Rodó. *Arredon*; ofereix geovariants sense i amb *a-* protètica, i, derivada d'aquesta darrera, la que presenta pèrdua de la *-e-* pretònica. 231. Plena. *Plea, plia*; amb alternança de *e/i* per la vocal tònica en hiatus. Dins del bloc final, *Fonètica i morfosintaxi*: 270. FR- > * [ehr]- > [ejr]; mapa de síntesi que torna sobre aspectes prèviament tractats (cf. 63. El fred. *Hered, heired*). Un altre mapa de síntesi és el 272. *Supervivències* de *-[tʃ] < -ll'*, que presenta tot un reguitzell de variants: (1) *còth, moth, mòg, poth*; (2) *auderòth*; (3) *bedoth*; (4) *serpoth*; (5) *martoth* o *martotho**;¹² (6) *eth hons*; (7) *arrodìethi, arrudìethi, judièthi* o *arrudèth*; (8) *plastèth*. D'altra banda, la casuística de l'article definit singular (davant vocal, davant de *h-*) es reflecteix als mapes 278 i 279, mentre que el 280 (El fons. *Eth hons, eth cu*) aborda la repartició d'aquests altres dos casos més específics. El mapa 300, l'últim de la collita, descriu la forja i la complexa repartició areal de les formes corresponents a la preposició *amb* del català: *tab, dab; damb, tamb*, en què Carrera dissectiona la variació en les formes resultants de «[l] aglutinació de *de* a l'antic —i avui rar, però no pas mort— *ab* > APUD» (p. 399), amb la mateixa capacitat de síntesi que caracteritza el conjunt dels tres-cents comentaris de la mostra.

La *Bibliografia* (part III) aplega, també a doble columna, una vintena llarga de pàgines amb referències citades a l'obra (p. 403-424). Segueixen els diversos *Índexs* (IV, p. 486), que faciliten d'allò més l'accessibilitat a un llibre que es presta més a la consulta que no pas a la lectura seguida, tal com en el cas del *PALDC*. El primer índex, i més complet, és l'alfabètic de formes, amb remissió als mapes corresponents, de l'occità, del català, del francès i francoprovençal, del llatí i altres ètims i formes de les llengües antigues, així com d'altres formes. I aquest conjunt d'índexs diversos resulta ser una eina de grandíssima utilitat, no només per a l'occitanista, sinó també per al romanista i el llatínia, el geolinguüista i el filòleg. El segon índex (2. *Índex alfabètic d'autors i altres noms propis de persona*) facilita una altra mena de cerca personal. L'abundor de remissions a números de mapa en determinats casos de persones citades, i alfabetitzades per cognoms (Carrera, Aitor; Coromines, Joan; Ségy, Jean; Veny, Joan; entre d'altres) és significativa dels autors més citats, així com de la pacient feina en la cerca dels mapes objecte de remissió.

D'altra banda, la qualitat de l'obra es troba en sintonia amb la de la forma del text, molt i molt acurada.¹³ L'enquadernació en tapa dura redunda igualment en la qualitat de l'edició i de la casa editorial. Tot plegat són aspectes formals i materials que se sumen a la qualitat de l'obra i al retrat que aquesta aporta sobre l'estat de la variació diatòpica a l'Aran en el tombant del mil·lenni i ja entrat el present se-

10. Cf. el *DIEC2* (s. v. *rètic*): «Relatiu o pertanyent a l'antiga Rètia».

11. Vegeu la meua nota 2.

12. Un *martotho** [mar'tutʃu] que, segons l'autor (mapa 153, p. 230), «ha de ser una hispanització recent (per un banal *cartoxo**?)».

13. El recensor ha detectat anomalies tan escasses que justament serveixen per ratificar —a *contrario*— la cura formal del text: «estratègiques» (p. 8), «irregularment» (p. 45); un «hem comentat» on el verb *comentar* no respon a la definició acadèmica (*DIEC2*: «Escriure, fer, comentaris (sobre alguna cosa). *Aquest autor ha comentat llargament les obres d'Ovidi. La seva absència ha estat molt comentada*»); si bé es cert que cada cop és més habitual sentir i llegir *comentar* com a sinònim d'*assenyalar, indicar, consignar*, etc., fins i tot de persones i fonts acadèmiques.

gle. Així doncs, saludem amb goig aquesta obra, una mena d'“ardida piràmide” de la carrera vital i acadèmica de l'autor, que beneficiarà sense cap mena de dubte l'avenç en el coneixement de la variació diatòpica en aquest espai de frontera de l'occident romànic.

José Enrique GARGALLO GIL
Universitat de Barcelona
Institut d'Estudis Catalans

CASANOVA, Emili / COLOMINA, Jordi / SIFRE, Manel (cur.) (2023): *Constància i senderi en l'estudi lingüístic. Miscel·lània en honor del professor Lluís Gimeno Betí*. Castelló de la Plana: Servei de Publicacions de la Diputació de Castelló, 485 p.

Emili Casanova, professor de la Universitat de València, Jordi Colomina, professor de la Universitat d'Alacant, i Manel Sifre, professor de la Universitat Jaume I, són els curadors de la Miscel·lània dedicada al professor Lluís Gimeno, publicada amb motiu de la seva jubilació. El llibre recull, a més del capítol introductori, vint-i-cinc estudis dedicats al professor castellonenc, que corresponen a les aportacions de vint-i-vuit autors que participen en aquest merescut homenatge. Hi trobarem aportacions referides a la paremiologia, la lexicologia, la normativa, la toponímia i l'antroponímia, la dialectologia i la geolingüística, l'etimologia i la lingüística diacrònica.

En el capítol introductori, signat pels tres curadors, i sota el títol de «Lluís Gimeno, estudiós tenaç de la paraula», hi trobarem un detallat currículum de l'homenatjat, catedràtic de la Universitat Jaume I, membre de la Societat Castellonenca de Cultura, acadèmic corresponent de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, marmessor-patró de la Fundació Germà Colón, membre de l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana. Es posa de relleu també la seva participació en l'educació de moltes generacions de mestres, primer a l'Escola de Magisteri de Castelló, adscrita a la Universitat de València, i després ja a la Universitat Jaume I.

La seva tasca de docent la va compartir amb la d'investigador en els àmbits, sobretot, de la dialectologia i la història de la llengua, però també en el de l'onomàstica. Els curadors del llibre ens ofereixen, tot seguit, vint pàgines on presenten exhaustivament la ingent bibliografia de l'homenatjat, que inclou vint-i-cinc llibres, vint-i-vuit capítols de llibres, vuitanta-quatre articles, seixanta-vuit recensions i nou pròlegs. Les aportacions dels diversos autors que participen en aquesta miscel·lània apareixen en la publicació disposades per ordre alfabètic dels cognoms dels autors. Però en aquesta recensió les agruparem per temàtiques, per tal de no dispersar excessivament el contingut del que trobarem en la publicació.

José Enrique Gargallo Gil aborda la temàtica de la paremiologia en la seva aportació titulada «*Quan la gavina va per l'horta...* Garbera de refranys meteorològics del Maestrat». Malgrat el títol, Gargallo no només presenta material paremiològic recollit a la comarca indicada en el títol, sinó també de les terres contigües del nord valencià (la Tinença de Benifassà, els Ports, l'Alcalatén) i de les del sud del Principat de Catalunya (Baix Ebre i Montsià). En aquesta *garbera* de refranys, hi trobarem referències als mesos de l'any i a les previsions del temps i meteors diversos.

En l'àmbit de la lexicologia, hi trobem les aportacions de Jaume Corbera Pou amb «Una petita mostra de l'empobriment del lèxic mallorquí modern», la de Jordi Colomina i Castanyer amb «*Empomar* “agafar al vol”: Un verb valencià-català-balear que caldria usar més a sovint», i la de Joan-Rafael Ramos amb «Entre l'oblit i l'expressivitat: el cas de l'adjectiu *brau*».

Jaume Corbera contrasta el material lèxic recollit en un vocabulari manuscrit mallorquí/castellà, que duu data de 1881, i en un diccionari mallorquí/castellà, publicat a Palma l'any 1859, amb el català que es parla a Mallorca actualment. Analitza una quarantena de mots a partir d'unes fitxes on fa constar la paraula en qüestió, la inclusió o no en obres lexicogràfiques, l'etimologia i els possibles usos literaris. Corbera es plany de l'empobriment lèxic que hi constata. Jordi Colomina, a partir de l'anàlisi de la